

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземної філології**

Кафедра англійської мови та методики її викладання

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ УСНОГО МОВЛЕННЯ НА
ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕКСТІВ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 09-451 групи

Спеціальності 014.02 Середня освіта
(мова і література англійська).

Спеціалізація: турецька мова

Освітньо-професійної програми «Середня
освіта (мова і література англійська)»

Шмарковський Ігор

Керівник д-р. пед. н., проф. Заболотська
О. О.

Рецензент к. пед. н., доц. Кіщенко Ю.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 КОМУНІКАТИВНІ, ЛІНГВІСТИЧНІ І ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТЕКСТУ	9
1.1 Методи реалізації комунікативного завдання навчання	9
1.2 Інформаційний текст з позиції категорій лінгвістики тексту	14
1.3 Дидактико-методичні аспекти інформаційного тексту	25
РОЗДІЛ 2 ВІДБІР І ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ	29
2.1 Проблема відбору навчального матеріалу для вивчення іноземних мов	29
2.2 Проблеми адаптації навчальних матеріалів для їх подальшого використання	31
2.3 Проблема організації матеріалу для подальшого використання	32
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ	34
3.1. Цільова установка курсу іноземної мови	34
3.2 Облік постійно діючих навчальних чинників	39
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44

ВСТУП

В наш час, коли всіляко розширюються і поглиблюються контакти із зарубіжними країнами, зростає необхідність навчання учнів середньої школи – майбутніх фахівців в різних областях науки, техніки, культури і господарської діяльності – вільному володінню іноземними мовами (ІМ), іншомовної культури, адекватного використання мовних засобів в різних ситуаціях реального міжнародного спілкування.

Як показують наші спостереження, учні середніх шкіл, в тому числі шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови, не володіють достатньо міцними навичками вільної експресивної мови в її монологічній або діалогічній формі. Причини такого становища численні і їх повний аналіз виходить за рамки даного дослідження. Одна з них, мабуть, пов'язана з несформованою в учнів здатністю актуалізувати свій життєвий досвід, будь-які відомості, знання, факти навколишньої дійсності для створення змістовної сторони свого висловлювання. Відчувається відсутність натренованості учнів в застосуванні різних шляхів і способів використання інформаційних каналів як чинників утворення семантики власних текстів.

Відомо, що будь-який мовленнєвий твір (текст) як мовний знак вищого ярусу характеризується як планом вираження (морфеми, лексеми, і т.д.), так і планом змісту (семантика). Те, що в поняття змісту навчання іноземної мови як навчального предмета входить мовна номенклатура, що відноситься до різних аспектів мови, не заперечується методистами, бо з прагматичної точки зору очевидно, що не може бути мови про оволодіння чужою мовою без оволодіння його фізичною, матеріальною субстанцією.

Однак змістовна, екстралінгвістична сторона процесу навчання іноземних мов часто залишається поза увагою методистів, авторів

підручників і посібників, практично працівників школи. Тим часом, екстралінгвістика визначається навчальними програмами вельми скупо, як правило, за допомогою переліку тем для усного мовлення та читання. Багато із запропонованих тем не актуальні в термінах міжособистісного реального спілкування, а окремі теми сформульовані надто загально. Серйозні недоліки в навчанні іноземних мов у школі можуть бути пояснені, з нашої точки зору, використанням навчально-методичного комплексу А.П.Старкова, Р.Р.Діксона, Б.С.Островського, змістовна сторона текстів яких відрізняється вкрай низьким рівнем, що не будить увагу учнів і по суті не дає їм будь-якої основи для висловлювань.

Тим часом, будь-яке нехтування змістовної стороною навчання іноземної мови чинить негативний вплив на процес оволодіння мовою (Б.А.Лалідус, В.Л.Скалкін, Е.П. Шубін).

Проблема визначення структурно-компонентного складу змісту навчання нерідких мов має велику бібліографію [34; 38; 36; 39; 32; 21; 15; 19; 40; 24; 16].

Проте власне екстралінгвальний компонент змісту не отримав в методиці скільки-небудь повного висвітлення. Недостатньо досліджені і чисто лінгвістичні аспекти проблеми, зокрема, співвідношення інформативних характеристик тексту і частотно-дистрибутивних властивостей використовуваної лексики для вираження певного змісту. Деякі дослідники (А.П.Старков) вважають – на перший погляд абсолютно справедливо, – що між інформативністю тексту і необхідію використання для її презентації низькочастотної лексики присутній тісний зв'язок. Це коректно лише частково, бо практика створення навчальних матеріалів талановитими методистами (М.Уест, А.Хорнбі, Е.Абботт, У.Болл, А.Александр і ін.) не дозволяє вважати вищезазначене положення аксіомою.

Певне коло методичних проблем пов'язане з навчанням іншомовної експресивної мови в гімназіях нового типу, що

відкриваються сьогодні в містах і селищах України. У середніх навчальних закладах цього типу зазвичай викладається ряд іноземних мов, в тому числі деякі так звані мертві мови (латинська). Гуманітарно-філологічна спрямованість змісту освіти в гімназіях збирає певний контингент учнів, які, як правило, успішні у вивченні мов. Крім того, слід врахувати, що «основна» іноземна мова викладається за програмами шкіл з поглибленим вивченням цієї мови.

Отже, проблема оптимізації екстралінгвістичного змісту навчальних матеріалів з іноземної мови, з одного боку, і недостатність досліджень з даної проблеми, – з іншого, обумовлюють актуальність обраної теми для даного дослідження.

Об'єктом дослідження є процес формування умінь і навичок усного експресивного іноземного мовлення на основі використання спеціально препарованих інформаційних текстів. Предметом дослідження обрано розробку та обґрунтування методики навчання усного експресивного мовлення учнів на основі комплексу спеціально препарованих інформаційних текстів.

Мета даного дослідження – розробити і обґрунтувати методичну систему розвитку усного експресивного мовлення на базі інформаційних текстів.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі завдання:

- провести лінгво-стилістичний аналіз інформаційних текстів різної типології на наявність в них змістовного і мовного потенціалу, релевантного в методичному відношенні;
- розробити технологію відбору і препарування інформаційних текстів;

- розробити науково-обгрунтований підхід до побудови системи навчання експресивного мовлення на основі інформаційних текстів.

При вирішенні поставлених у роботі задач використовувалися наступні методи дослідження:

а) вивчення теоретичної (методичної, лінгвістичної, психологічної та ін.) літератури по темі дослідження;

б) лінгво-стилістичний аналіз інформаційних текстів;

в) моделювання ситуацій спілкування, що ґрунтується на зовнішньої інформації;

Наукова новизна даного дослідження полягає в тому, що вперше в методиці обґрунтовується ефективність формування усного іншомовного мовлення на іноземній мові в умовах середньої школи на основі комплексу спеціально препарованих текстів.

Теоретична значимість роботи визначається новим лінгвометодичним підходом до механізмів формування змістовної сторони висловлювання на основі специфічної структури і змісту інформаційного тексту; створенням теоретичних основ методичної системи навчання усного експресивного мовлення.

Практична цінність і апробація дослідження полягає в тому, що розроблена методика розвитку усного мовлення на основі інформаційних текстів, включаючи відбір і організацію матеріалу, а також створений на цій основі комплекс посібників можуть бути використані в навчальних закладах.

Структура дослідження. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку основної використаної літератури.

У Вступі обґрунтовується вибір теми, виділяється об'єкт і предмет дослідження, визначаються його актуальність, мета і завдання, розкриваються наукова новизна, теоретична і практична значущість роботи.

Основна частина роботи присвячена розгляду теоретичних передумов навчання усного експресивного мовлення на основі інформаційних текстів, в тому числі лінгво-психологічних і дидактикометодологічних аспектів інформаційного тексту; відбір і організацію цього роду текстів для навчання усному мовленню; методичні передумови відповідної системи навчання.

У Висновках підводяться підсумки дослідження, намічаються основні напрямки подальших пошуків.

РОЗДІЛ 1

КОМУНІКАТИВНІ, ЛІНГВІСТИЧНІ І ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТЕКСТУ

1.1 Методи реалізації комунікативного завдання навчання

Для реалізації комунікативного завдання навчання, формування іншомовно-мовленнєвої компетенції [37; 38; 40] притаманний тренінг в обміні думками (твердженнями, оцінками, інтелектуальними емоціями), змістовною інформацією. З цією метою в навчальному процесі широко використовуються тексти різного типу і жанру, змісту і тематики, різної організації їх логіко-сислової структури, різного ступеня інформаційної насиченості і т.д. (Роль тексту в процесі навчання мовам багатопланова. Тут розглядається тільки його змістовна функція).

Під екстралінгвістичним (комунікативним) змістом курсу іноземної мови розуміється сукупність ідей (понять, уявлень, емоцій), які учні можуть висловити засобами іноземної мови. Ці ідеї виражаються мовними знаками різних рівнів – від слів і окремих висловлювань до тексту. Таким чином, носіями екстралінгвістичного змісту в курсі іноземної мови виступають, з одного боку, тексти монологи (описові, фабульні і ін.), також як і діалоги і мовні твори з яких складаються вправи, включаючи фразеологізми. З іншого боку, це окремі висловлювання і тексти, які породжуються в ході навчального процесу вчителем і учнями.

Для організації процесу навчальної комунікації потрібне створення змісту висловлювання, пов'язаного з розумовою активністю учнів, з виконанням логічних операцій з метою виокремити проблему і знайти її рішення (25; 29; 30; 27; 11; 42-46).

Текст як вища одиниця комунікативної системи, будучи мовним динамічним твором, представляє в розпорядження учнів готовий мовний матеріал, яким вони зможуть користуватися для оформлення свого висловлювання. У практиці навчання іноземних мов використовуються навчальні тексти монологи різної жанрової характеристики.

Серед них тексти:

- 1) описові;
- 2) художньо-розповідні;
- 3) фабульні;
- 4) інформаційні.

Прикладом описового тексту є тексти типу Great Britain, які є обов'язковою частиною практично будь-якого підручника. У них даються систематизовані відомості про об'єкт розгляду (про країну). Художньо-розповідні тексти – це твори письменників країни досліджуваної мови, зазвичай адаптовані та скорочені, але зберігають по можливості деякі з авторських засобів (слів, словосполучень, фразеологізмів).

У фабульних текстах головне – рух сюжету, дія, часто сухий опис послідовності деяких подій. Прикладом таких текстів можуть бути історичні і побутові анекдоти, виклад байок, народних переказів і т.д.

Основним комунікативним завданням інформаційного тексту є вплив на читача за допомогою актуальної інформації, її осмислення і відповідної емоційної оцінки з боку сприймача.

Інформаційні тексти можуть бути представлені у вигляді Повідомлень, інформаційної телеграми, інтерв'ю, репортажу, звіту. Комунікативна мета подібного роду текстів – інформаційно-пізнавальний вплив. Головне в них – факт, подія, його значення.

Розглянемо інформаційний текст (ІТ) більш детально. Провідною композиційною структурою ІТ є «констатуюче повідомлення» (В.Ю.Міронова). Ця композиційно-мовленнева форма – результат

синтезування двох видів структурного зв'язку – «збігання» і «часової послідовності». Назва цієї форми – констатуюче повідомлення – носить характер тимчасової або логічної послідовності, так і на характер складових цю форму пропозицій: вони висловлюють результативний зміст, тобто містять факти. Виклад в інформаційному типі текстів відрізняється переривчастістю мовного ланцюга, його певною статичністю.

Сутність логіко-мовленнєвої формалізації зв'язного тексту проявляється в тому, що на загальний зміст викладу накладається сітка логічних відносин, завдяки яким окремі відрізки тексту набувають однакової структурної оформленості і замкнутості.

Наприклад, в текстах зі спортивною інформацією мова визначається логічним повідомленням, названим вище «констатуючим повідомленням», яке представляє собою поєднання двох видів внутрішньотекстових зв'язків, матеріалізованих в двох типових формах – опис і повідомлення.

В «повідомленні» речення організуються за допомогою структури, елементи якої зв'язуються між собою тимчасового пспіввідношенням. Така структура використовується для розкриття діалектики об'єкта повідомлення.

В «описі» речення організуються структурою, в основі якої лежить просторове відношення. За допомогою нього передається положення предметів і їх ознак в просторі, відносно один одного, дається зображення дійсності, без розкриття її внутрішніх зв'язків. В даному випадку текст ніби прагне відновити у читачів зафіксований у мові образ предметів у наочності.

В результаті злиття двох структурних відношень у формі «повідомлення» ослаблений тимчасовий зв'язок, а в формі «опису» предмети і їх ознаки замінені фактами, які є результатом певного процесу. Ретроспективний характер викладу і цілеспрямованість відбору

фактів ставлять на задній план часовий чинник та хронологічний принцип логічної послідовності.

Ретроспективність, типова для форми «повідомлення», злилася з наочністю форми «опис», що створило особливу фотографічну манеру подачі матеріалу. Ця логіко-структурна форма визначає «синтаксичну картину» інформаційного типу текстів, прийнятого в освітленні спортивних новин [14].

У зв'язку з розширенням сфери та підвищенням ролі масової інформації телебачення, газет, журналів та соцмереж в житті сучасного суспільства зростає роль ІТ як функціональної одиниці засобів масової інформації (ЗМІ). Інформаційний текст – специфічний різновид тексту, поширений в засобах масової інформації.

При прагматичному аналізі ІТ, коли сам процес тлумачення смислової інформації розглядається як етап мотивованої, цілеспрямованої комунікативно-пізнавальної діяльності, зручно замінити ряд класифікаційних категорій. Так, з категорією денотата пропонується співвіднести категорію факту. Тоді денотативним текстам прагматично відповідають тексти фактологічні (інформаційні). Останні, в свою чергу, слід поділити на два види, в залежності від того, з якого роду предметним світом (наглядним або незримим) зустрівся в них інтерпретатор [23].

Отже, під інформаційним текстом розуміється мовне утворення, головна комунікативна мета якого – повідомлення масам читачів, слухачів, глядачів відомостей, що мають суспільний інтерес. Комунікативним завданням ІТ є вплив на споживача актуальністю повідомлення і виникаючою в зв'язку з його змістом емоційністю.

Характерними особливостями інформаційного тексту виступають:

- 1) обмежений обсяг (коливається від 50 до 500 слів залежно від типу ЗМІ);
- 2) широку адресу звернення;

- 3) фактуальність;
- 4) специфічна структура тексту, його лаконічність;
- 5) в плані дискурсу широка опора на макроситуацію, інформованість сприймача;
- 6) особливий відбір лексико-граматичних засобів, широке використання специфічної лексики (термінології, неологізмів тощо.);
- 7) помітність заголовків і ін.

Змістовим об'єктом ІТ, з комунікативної точки зору, є:

- природні події (землетруси, повені та інші катаклізми);
- події в соціально-політичному житті суспільства;
- законодавча (нормотворча) діяльність державних органів різних країн, акції виконавчої влади (постанови і т.д.);
- громадські компанії (вибори, демонстрації);
- новини економіки, науки та техніки;
- події культурного життя;
- особистості (їх вчинки, висловлювання), що отримали певну популярність в суспільстві.

У структурно-змістовної організації тексту можна розрізнити:

- 1) заголовок, 2) підзаголовок, 3) інтродукцію, 4) основну змістовну частину, 5) висновок. Епіграф до ІТ не дається.

З позиції сприймача інформаційного тексту, найбільш істотним його моментом є інформативність, стимулююча мотиваційно-пізнавальну сферу читача (учня), так само як і саму діяльність подальшого читання даного ІТ. В інформаційному тексті рідко має місце відображення емоційно-оцінного ставлення адресанта до повідомлення, його особисті міркування.

Наведемо приклад інформаційного тексту:

“Families were evacuated from four streets in the centre of Glasgow today, because of a gas explosion. The explosion happened at ten a.m., in an empty house in Mickle Street. The Gas Board officials believe that the

explosion was due to leaking gas. The house had been empty for several months, and they suspect that a gas main was damaged because of vibration from road-works in the street. Windows 100 metres away were broken by the explosion. The police have not let anyone to enter the area until the Gas Board has finished tests”

Семантичним аспектом жанрової якості в інформаційному тексті виступає документальність, під якою розуміється його актуальність, об'єктивність і економність змісту. Комунікативний аспект співвідноситься з такими характеристиками, як зрозумілість і стереотипність.

1.2 Інформаційний текст з позиції категорій лінгвістики тексту

Існує ряд визначень поняття «текст» (О.І.Москальська, О. С. Ахманова, Г.В.Колшанський, І.Р.Гальперін, С.І.Гіндін, Н.А.Пленкін, М.Пфютце, М. А.Хелідей і ін.). Найбільш повним нам представляється дефініція тексту, дана в одній з робіт Т.І.Дрідзе: текст як цілісна «комунікативна одиниця – це певна система комунікативних елементів, функціонально (тобто для даної конкретної мети), об'єднаних в єдину замкнуту ієрархічну семантико-сміслову структуру загальною концепцією або задумом (комунікативною інтенцією) [23]. До цього можна додати – «характеризується певною вербальною оформленністю і композиційною побудовою» [13].

В якості робочого визначення, прийнятного для цілей навчання, можна привести формулювання Н.А.Пленкіна: «Текст – сукупність речень, логічно і синтаксично організованих для передачі закінченого сенсу» [33].

Зрозуміло, що більш розгорнуті визначення завжди пов'язані з виділенням в цьому складному комплексному явищі тих характеристик, що притамані для обраного підходу до дослідження.

Відомі формально-семантичний, логічний і функціональний підходи до тексту. У психолінгвістиці текст розглядається з позиції акту комунікації. Тоді його смислова структура постає як процес породження і сприйняття деякого змісту (А. А. Леонтьєв, І. О. Зімня та ін.).

Головна гіпотеза лінгвістики тексту ґрунтується на тому, що 1) текст може розглядатися одночасно і як одиниця мови, і в якості одиниці повідомлення; 2) будучи завершальною ланкою в ланцюзі компонентів мовної структури, він займає верхню ступінь мовної ієрархії; 3) як мовний знак, він відрізняється двоплановістю вираження і змісту, кожен з яких має власний і не збігається з іншим внутрішньою будовою; 4) текст в плані змісту характеризується наявністю закінченого, більш-менш автономного сенсу; 5) текст має також власне ієрархічну будову, що включає на різних рівнях різні семантичні одиниці і смислові блоки; б) в плані вираження текст складається з неоднорідних одиниць, куди входять не тільки традиційні в мовознавстві фонемі і інтонації, слова і фразеологічні одиниці, синтагми і речення, а й компоненти текстотворчого характеру, що мають виключно текстову спрямованість, слугуючи лише для організації матеріалу. Тому в плані вираження тексту можна виділити два яруси, між якими пролягає чітка грань: текстобудівельний матеріал, організований за принципом підпорядкування мовних одиниць, текстотворчі фактори і компоненти, аранжують цей матеріал в складі висловлювання і повідомлення. Саме другий ярус, не взятий раніше в поле зору традиційної лінгвістики, і становить головний предмет лінгвістики тексту [18].

За І. Р. Гальперінім, для тексту як закінченого змістовно-вербального комунікативно значущого знаку характерні:

1) категорія інформації (фактуальної, концептуальної, підтекстової та ін.);

2) роздільність (можна виділити речення, абзаци, параграфи, розділи);

- 3) зв'язаність;
- 4) континуум (послідовність викладу, наприклад, фактів);
- 5) автосемантика окремих частин;
- 6) ретроспекція і проспекція;
- 7) модальність;
- 8) інтеграція і завершеність [20].

З урахуванням обговорених вище характеристик і властивостей тексту як комунікативної одиниці, маючи на увазі розробку методики синтезу в процес текстової діяльності (продукції експресивної мови), розглянемо окремі види ІТ та спробуємо намітити методично орієнтовану їх типологію. Вона може бути представлена наступними різновидами ІТ:

- 1) коротке інформаційне повідомлення, телеграма:

A total 420 people were killed in traffic and other accidents during the United States National Memorial Day holiday weekend.

- 2) репортаж:

This week we decided to look at a small restaurant, which was serviced by the family in the village of Вардлетон. «The Old Mill» is newly opened and overlooks the River Wardle, and we had heard different opinions about it. Because we had been advised to book beforehand, we managed to get a nice table with a view of the river. We were made very comfortable and the service as very good because it is a small family business. The owner, Jeff Dean, runs the kitchen himself and his wife, Helly, showed us to our table.

- 3) опис певного факту або події, що має риси сюжету:

School rules anger boys.

A headmaster is to look into complaints of sex discrimination at a mixed comprehensive school. The boys claim that they are called by their surnames, while the girls are always addressed by their christian names. And the boys have to stand in assembly while the girls are given chairs.

Mr Peter Chambers, head of the Radcliffe Comprehensive School, said he agreed to hold informal talks with the staff.

4) повідомлення про курйозні випадки:

An order for the birds to stop singing. Toronto. Birds are permitted to sing for only half an hour during the day and no more than 15 minutes at night. That is one of the regulations in a new by-law aimed at reducing noise in the village of Lakefield.

Now council clerk, Earl Cuddie, the man responsible for formulating the law, has been flooded with telephone calls from all over Canada.

All ask the same question: «How do you stop birds singing?»

5) виклад інтерв'ю:

A remarkable old man

Mr Gregory Gale is one of the few people in England who are 100 years old, but this is not the only thing that makes him remarkable. On the day of his birthday, he played a game of tennis and went for a long walk. A few days later a radio reporter came to his house and asked him if he had any «secrets of long life». That is what Mr. Gale said. (...)

6) виклад результатів опитування в цифрах або в реальних відповідях (висловлюваннях):

What people say answering the question: «If you had to economise, what is the first thing you'd give up – and the last?»

Here are some answers:

Now the cold nights are coming, I could easily stop going to bingo. I would not as easily do without my fish-and-chips lunch on Saturday. (Mrs. P.Hall).

7) новини мистецтва, культурного життя:

«Last supper» set in a pub

The Last Supper as the Scottish artist Stewart Johnson sees it: the setting is in a Glasgow bar, the followers are in Modern dress, several

wearing Celtic and Rangers scarves, and a card game with coins (30 pieces of silver) is in progress.

8) опис катастроф, аварій, нещасних випадків:

Alf's cuppa

When Alf Danks put the kettle on for his early morning cuppa yesterday, it woke the whole village. His match for the stove caused a gas explosion at Chadsmoore in Staffordshire. Alf was only slightly burned, but his cottage was destroyed.

9) судова хроніка:

Court orders pensioner to play piano

A pensioner who stole some things will pay her debt to society by playing the piano. Phyllis Mary Fishwick, aged 63, of New Cross Road, London, pleaded guilty yesterday to stealing a bag and two pairs of tights, valued together at £16. 35, from a West End Store.

Mrs. Fishick was ordered to do 100 hours community service work by playing the piano at an old people's home during social evenings.

10) повідомлення про погоду:

Today's weather

Sydney: A warm to hot day with sunny periods. Afternoon coastalseabreezes, fresh at times, seas slight but occasionally choppy. Temperature range: 19 to 28°C.

До IT відносяться рекламні матеріали:

Jobs

BUTCHER. Immediate start. Ferndale Butchery. Riverwood. DISHWASHER required for City Restaurant. Experience essential. ENGINEER/TECHNICAL OFFICER – ITALIAN – SPEAKING, A position exists for a qualified Engineer to undertake translation of Technical Documents from Italian into English.

Перейдемо до більш докладного розгляду особливостей інформаційних текстів.

Документальність і стереотипність об'єднані за допомогою структурного змісту, укладеного в мовній формі, в єдине, як зазначалося вище, «констатуюче повідомлення». Ці якості і складають внутрішню модель інформаційних повідомлень, яка мотивує мовне оформлення зазначеного типу текстів.

Підвищене комунікативне навантаження кожного речення робить зв'язок тіснішим. В результаті, більшість речень часто ізольовані від суміжних, формально з ними не пов'язані. Такий характер речень підвищує інформаційну насиченість повідомлень.

Зв'язок носить прогресивно спрямований і контактний характер. Основним засобом реалізації ослабленого тимчасового відношення виступає співвіднесеність або однотипність тимчасових форм присудка, а також лексичних одиниць з визначенням часу і вказівкою на порядок протікання дії [17].

Синтаксичний лад інформаційного тексту зазвичай ясний і простий, що досягається чітким членуванням речень, використанням однотипних структур, стилістичною нейтральністю, простотою і доступністю змісту.

Нижче буде зроблена спроба провести аналіз інформаційних текстів з граматичної, лексичної і графіко-пунктуаційної точок зору.

Граматичний аспект ІТ може бути розглянуто насамперед з позиції розгорнутості синтаксичних засобів. На основі численних спостережень ми прийшли до висновку, що функція комунікації, яку виноує ІТ обумовлює наявність в ньому як простих, так і речень з досить розгорнутим розгалуженням.

Наприклад:

Bids for Rembrandt's masterpiece «Juno», which were expected to reach over £ 100 000 at Christie's yesterday, did not reach the reserve price and was not sold. The highest bid was £ 60 000.

Разом з тим є підстави вважати, що ініціальні речення ІТ, як правило, носять синтаксично ускладнений характер. Це пояснюється необхідністю якомога швидшого введення читача в експозицію тексту, залучення його уваги одночасно і до факта, і до його уточнення, і до джерела інформації.

Packets of watches were found hidden in the pants of a French company director when he arrived at London Airport, it was stated at Uxbridge yesterday. (...)

У цьому складнопідрядному реченні є підрядне речення обставини часу (when he arrived at London Airport), – а також джерело інформації (it was stated at Uxbridge yesterday).

Обсяг речення часто збільшується за рахунок поширених речень, слугуючих для охарактеризування особи, організації та ін.

Scotland's teachers' organisation, the 26 000 – strong Educational Institute of Scotland, is launching a campaign to rid the schools of 1,600 uncertificated teachers.

Розглянемо особливості вживання різних частин мови в ІТ.

Артикль: Хоча артикль і не перекладається на українську мову, але в тексті він несе важливе семантичне навантаження. Однак в ІТ нерідкі випадки «не значущого» пропуску артикля. Спостерігаються особливості у використанні невизначеного артикля, який іноді зустрічається в препозиції до власного імені в функції невизначеного займенника зі значенням якийсь або в значенні ще один, наприклад:

The M.F. was a MR Holden. (Членом парламенту виявився якийсь містер Холден.)

Thin was a Coventry. (Це було ще одним Ковентрі.).

Іменник: При читанні інформаційних текстів учень може зустрітися з іменниками, які в його рідній мові не перекладаються в тому ж числі. Вони повинні знати, що незалежно від числа в англійській

мові іменники розуміються і переводяться відповідно до норм української мови.

Наведемо приклади:

It is here that anxieties are most pressing. (Саме тут страх особливо сильний.)

2 million people (Два мільйони людей)

Наведемо приклади інших англо-українських лексичних невідповідностей (з точки зору числа):

news – новина, новини

wages – зарплата

information – відомості

contents – зміст

evidence – свідчення

economics – економіка

Слід також звернути увагу на іменники в однині у поєднаннях з числівниками, коли все поєднання має функцію прикметника, наприклад: *six day visit* (шестиденний візит), *a 1200-bed hospital* (лікарня на 1200 ліжок).

Наведемо приклади невідповідностей в числі на рівні пропозиції. Наприклад: *Britain is the source of the phrase «brain-drain» which describes the movement to British talent to the US.* (Великобританія батьківщина словосполучення «брейн-дрейн», що позначає переманювання талановитих англійців в Сполучені Штати).

Прикметник: Англійські прикметники і особливо діеприкметники теперішнього часу в функції визначення часто позначають не тільки якість, але і приналежність, причину або наслідок. Таке їх вживання характерно для ІТ. У цьому випадку визначення передається на українську зазвичай іменником або підрядним реченням. Наприклад: *A. Wilson, Labour Parliamentary Candidate* (А. Вілсон кандидат в члени парламенту від лейбарістської партії.)

Прикметник в англійській мові вживається, як правило, перед іменником, яке він визначає, а якщо і використовується в постпозиції, то з метою емпізи. Випадки неемфатичного вживання прикметника в постпозиції зустрічається в стійких словосполученнях з прикметником *general* при позначенні титулів і офіційних посад: *Procurator General* – генеральний прокурор, *UN Secretary General* – генеральний секретар ООН, *Attorney General* – міністр юстиції Британії (або генеральний прокурор в США).

Особливе місце в системі англійських прикметників займають слова, що починаються з літери *a* (так звані слова категорії стану), які переважно вживаються у функції предикатива зі значенням тимчасового стану. Це такі слова як *afraid, alike, aware, abreast, awake*.

Дієслово: Багато англійських дієслів мають дві семи в рамках одного лексичного значення. Одна з них виражає дію, а друга його характеризує, тобто повідомляє про причини, наслідок, обставину або образі дії і т.д. Наприклад: *The delegation banged out of the room*.

Адвербальні дієслівні фрази дуже часто висловлюють перехід з одного стану в інший. Опис за рахунок адвербальних дієслів набуває виразності, омоційної забарвленості. Наприклад: *Survivors and the widows of these who stormed ashore 40 years ago on the Normandy beaches to begin the liberation of Western Europe from the nazi invaders ...*

У разі необхідності в ІТ автори вдаються і до обставинних слів і заміні частин мови. Наприклад: *The White House correspondents have been beaten into submission by the President*.

В ІТ часто спостерігається відступ від жорсткого правила узгодження часів, мабуть, щоб уникнути непорозумінь з приводу часу вчинення дії. Наприклад: *Secretary of Defense H. Brown said that there is parity of strength. It was claimed yeaterday that the government will be able to retrieve most of the grant ...*

Використання пасивних конструкцій є ще однією, не менш важливою характеристикою граматичної сторони ІТ. Наведемо приклади:

The entire cost of automation is usually borne by the worker.

It was particularly requested that Mr X's stay in this country may not exceed twelve days.

Strong opposition was expressed in the House of Commons when it was announced the Admiralty proposed to sell the company.

One of the three men was charged at the Old Bailey and was found guilty of all four charges.

Hundreds of members are kept hanging around the House (of Commons) for large part of the day.

Говорячи в більш конкретному аспекті про лексико-семантичні особливості ІТ, можна вказати ряд типів ЛО, розподілених в інформаційних текстах:

1) «звичайні» загальні слова, широко використовувані як в розмовному реєстрі, так і в жанрах художньої літератури і т.д. (*to give, to take, to rise, to feel; market, pay, pensioner, stone, wine, house; dark, red, yellow*);

2) власне-політична лексика (*conference, defence, election, principle, summit*);

3) термінологія і номенклатура державного устрою (*legislature, parliament, president, foreign, secretary speaker*);

4) спеціальна лексика, що відноситься до таких сфер, як медицина, транспорт, економіка, фінанси, право і т.д. (*X-ray, catamaran, budget, slotter, import, contract, duty, tariff, subsidy, inflation*);

5) найменування громадських організацій, виробничих та комерційних підприємств (*London Stock Exchange, Rolls-Royce Ltd, Tory Party, The Democratic Party, Christi's*);

б) складноскорочені слова, аббревіатури (*VAT, OAP, NATO, NASA, CA*);

7) лінгвокраїнознавча лексика (*Chartist Movement, pub, Black Rid*);

8) позначення мір, грошових одиниць (*dollar, mile, gallon, quart, yard*)

9) словосполучення з чисельниками (дати, чисельність людей, чисельний вираз кількості чого-небудь).

Особливе місце в ІТ займає ономастична лексика, серед якої можна виділити:

1) топоніми – *London, Bristol, Sussex, Washington DC, Rhode Island, Quebec*;

2) антропоніми, серед яких слід розрізняти імена історичних особистостей, осіб, які стали об'єктом суспільної уваги, імена державних діячів, діячів мистецтва, вчених, бізнесменів, спортсменів і т.д. (*Queen Elisabeth II, Lord Carrington*);

3) прагмоніми – найменування товарів (*Parker, Kellog's Bostitch*);

Особливої уваги заслуговує аналіз практики подачі назв до ІТ. Прагнення авторів і редакторів видань привернути увагу читачів до їх матеріалу змушує їх вдаватися часом до найнесподіваніших, нестандартним засобів. Наведемо приклади:

Ten thousand gate-crash (про анилаг на фінальну зустріч з боксу, на яку прорвалося без квитків 10.000 глядачів)

Sprinks is out (про боксера, що вийшов з лікарні, після операції на носі)

Watches in pants (про спробу провезення французьким контрабандистом годинників, захованих в брюках)

British film wins Oscar for O'Connery (про британського актора, який забезпечив успіх англійському фільму)

Зустрічаються короткі заголовки, в яких автори намагаються реалізувати деякі художні засоби, наприклад: *Too-Tory Tory*

(Про парламентарія вкрай консервативних поглядів)

When pigs fly

(Про рекламну повітряну кулю у формі поросяти; алюзія на англійську приказку *When pigs fly*).

Для того, щоб максимально прискорити і спростити процес розуміння ІТ, в мові повідомлень вживаються слова і словосполучення, що повторюються з номера в номер. Тому особливого розгляду заслуговують так звані газетні штампи. Це стабільні мовні знаки рівня синтагми і цілих речень – кліше (І.І.Халєєва, Т.С. Дученко, Д.В.Малявін). Вони складають свого роду термінологію газетного стилю і по суті маніфестують традиційний спосіб викладу матеріалу, Наприклад: *legitimate interests, well-informed sources, over-whelming majority*.

Кліше необхідні в ІТ, так як вони викликають миттєві асоціації і не допускають двозначності. Мовні штампи можна розділити на дві групи: а) словосполучення, що вживаються завжди в одному складі; б) словосполучення, що допускають варіативність складу.

Перша група представлена великою різноманітністю структур (прикметник + іменник)

Друга група включає свого роду опорне слово, що володіє високою частотністю ІТ, і лексичне оточення, яке варіюється.

1.3 Дидактико-методичні аспекти інформаційного тексту

У практиці навчання іноземних мов центральне місце в організації навчального матеріалу займає текст як мовленнєвий твір, як зразок реалізації комунікативних намірів автора, викладає данну тему (А.А.Вейзе, В.А.Кухаренко, І.В.Рахманов, А.А. Бабайлова).

Текст в підручнику, посібнику або в реальному уроці з методичної точки зору завжди функціональний. Він ілюструє вживання тих чи

інших лексико-граматичних явищ на базі зв'язного мовлення, одночасно вказуючи на їх нормативність. Він дає для учнів зміст, що є екстралінгвістичним сюжетом їх висловлювання. Текст являє собою базу для цілого ряду робіт (переклад, драматизація, переказ, постановка питань і т.д.).

Зокрема, він:

- 1) пред'являє нову лексику, ілюструє її вживання в контексті;
- 2) ілюструє використання граматичних стру;
- 3) представляє собою зразок зв'язного мовлення по темі;
- 4) дає матеріал для переказу, бесіди, дискусії та інших видів тренування усномовленнєвої діяльності.

У світлі завдань, окреслених в нашому дослідженні, доцільно проаналізувати методичний потенціал, який має інформаційний текст (на відміну від фабульного оповідання, з одного боку, і описового тексту, – з іншого).

1. Інформаційний текст фактично має сюжет, що відображає по суті динаміку реальних подій або фактів, описаних в ньому. У цьому сенсі інформаційний текст піддається послідовності викладу точно так, як і будь-який інший текст.

2. Інформаційний текст є чудовою базою для дискусії, обговорення, коментування. У цьому сенсі його репродуктивний потенціал значно вище сюжетного твору, який дає привід лише для мови особливої спрямованості (характеристика героїв, їх внутрішній світ, вчинки, мораль). IT дає простір для фактуальної уяви, направляючи мовний продукт в русло асоціативності, компаративності і аналізу.

3. Інформаційний текст, відомий своєю лаконічністю, вигідно відрізняється від сюжетного твору, що вимагає для викладу більшої кількості слів.

4. Особливий підхід до обробки мовного твору, яким є інформаційний текст, полягає в ставленні учнів до фрагменту реальної

дійсності, а не до вимислу письменника. Звідси їх обережність в передачі фактажу, а також розуміння того, що про які б дивні факти, цифри, події, імена не йшлося б в інформаційних текстах, запам'ятовування його змісту може виявитися корисним.

5. Що стосується опозиції «ІТ – Описовий Текст», то вони засновані на різних принципах побудови. Якщо описовий текст будується на всеохоплюючій системності і повній номенклатурі, то в основі інформаційного тексту – динаміка факту [31; 12].

6. В принципі усі три основних види тексту, використовуваних під час навчання іноземній мові, допускають лексико-граматичні, методично виправдані скорочення, або адаптацію. Особливості описового та інформаційного текстів полягають в тому, що останні мають певні межі. У першому випадку – це номенклатура, яка не піддається адаптації. У другому випадку – це подієва, ключова лексика, без якої опис факту стає неможливим, вже не кажучи про те, що довільні заміни можуть суперечити правді події.

7. За нашими спостереженнями інформаційні тексти викликають далеко неоднаковий інтерес в учнів через в цілому невисокий рівень їх читацької культури та специфіку розподілу їх інтересів.

8. Хоча обговорення ІТ зводиться до обговорення фактів як таких, безвідносно до способів вербалізації, викладач-методист повинен постійно мати на увазі його лексичну і граматичну оформленість, з огляду на те, що найбільша інформативність і низька частотність лексики в рамках інформаційного тексту в цілому корелюються. Таким чином, методичний аналіз інформаційного тексту показує, що в принципі він здатний виконати весь спектр лінгводидактичних завдань, які традиційно виконуються мовними творами в навчальній програмі. Інформаційний текст може бути джерелом інформації, призначеної для засвоєння, викладу, обговорення і дискусії. Він являється зразком нормативної реалізації лексико-граматичних засобів. Проте велике

значення слід приділити проблемі розробки методичного апарату, який розвиває навчальний потенціал тексту. До компонентів методичного апарату відносять:

- лексичний коментар;
- граматичний коментар;
- вправи з активізації екстралінгвістичні змісту (питання по тексту)
- форми роботи, пов'язані з передачею змісту, його обговоренням і дискусією;
- вправи з активізації окремих лексико-граматичних елементів.

Таким чином, комунікативні, лінгвістичні і дидактико-методичні аспекти навчання експресивній мові на основі інформаційних текстів мають досить чіткий зміст який дозволяє сформулювати основні контури системи формування відповідної комунікативної компетенції.

РОЗДІЛ 2

ВІДБІР І ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ

2.1 Проблема відбору навчального матеріалу для вивчення іноземних мов

У поняття «навчальний матеріал» входить досить широка номенклатура лінгвістичних, навчально-інструктивних, інформаційно-комунікативних та ін. елементів, саме:

- 1) інвентар мовних одиниць – фонеми, інтонеми, графони, морфеми, слова і словосполучення, а також синтагматические фразеологізм;
- 2) мовні твори – готові пропозиції, діалогічні єдності;
- 3) тексти різного жанру і типології як комунікативно-мовні твори;
- 4) навчально-інструктивний матеріал – структури, мовні зразки, навчальні інструкції, лінгвістичні поняття та ін. [38].

Проблема відбору завжди була об'єктом уваги методистів. Вона піддавалася дослідженню в численних дисертаційних і монографічних роботах.

Проте багато питань селекції мовного інвентарю залишаються не цілком вивченими і ясними. Перш за все йдеться про принципи і процедури відбору текстів для навчальних цілей. Частково це пояснюється об'єктивною складністю оперування текстами (на відміну, скажімо, від лексики, одиниця якої, будучи клішованим знаком легко піддається виділенню, обліку, співставленню і аналізу за допомогою статистичних методів).

Цьому питанню приділяється менша увага в шкільній методиці, в зв'язку з тим, що навчання іноземним мовам в школі реалізується на основі стабільних підручників.

Адекватний відбір інформаційних текстів для цілей навчання усного мовлення передбачає розробку загальних принципів відбору, критеріїв тематичність, жанру, лексико-граматичної оформленості, адаптованості.

Можна говорити про ряд вихідних положень на яких має базуватися той чи інший пакет селективних принципів і процедур. Ці вихідні положення можуть бути зведені до наступного:

1. Інформативність: Текст повинен зацікавити учнів інформацією, що міститься в ньому. В літературі існує два підходи до визначення інформативності тексту. Одні автори (С.І.Архангельский, В.П.Беспалов, Н.С.Вітковська, М.М.Гохлернер та ін.) схильні розглядати інформативність як абсолютну характеристику тексту, практично незалежну від читача. Інші автори (Н.Ф.Воропаєва, Т.М.Дрідзе, В.А.Марінчак та ін.) Розглядають інформативність як величину відносну, залежну від читача, як ту, що вимагає оцінки тексту з точки зору новизни інформації для конкретного читача. У поняття інформативності органічно входить і поняття новизни інформації.

2. Цікавість: Мова йде про такі якості змістовності тексту, які викликають в учнів інтерес, активізують мотиваційну сферу, являючись яскравою плямою на спокійному, буденному інформаційному тлі.

3. Відповідність віковим особливостям учнів: Під цією вимогою слід розуміти здатність учнів оцінити і засвоїти інформацію тексту при мінімальних втратах. Ця проблема набуває особливої актуальності при підборі ІТ, запозичених, як правило, з журнальних або інтернет джерел, призначених в більшості випадків для дорослого споживача.

4. Виховний характер: Ця вимога тісно пов'язана з положенням, зазначеним вище. Бажано, щоб тексти відповідали тим педагогічним установкам, які діють на сучасному етапі розвитку учнів.

5. Посильність: Під цією вимогою ми розуміємо спосіб мовного оформлення тієї інформації, заради якої проводиться селективна процедура. Зрозуміло, що будь-який оригінальний текст, запозичений із засобів масової інформації, як правило, перевищує рівень мовної підготовки, присутній у учнів.

Що стосується жанрів ІТ, то вони повинні бути представлені найбільш повно, що в свою чергу створює чинники інтересу, цікавості. Тісно пов'язані між собою аспекти лексико-граматичної оформленості і адаптованості. Зрозуміло, що в разі можливості спростити даний текст, питання про його включення до програми вирішується позитивно.

Важливим питанням у світлі рішень проблеми відбору ІТ є питання про джерела відбору. Останні включають газети, журнали, матеріали інформаційних агентств, навчальні періодичні видання, відео-, аудіоматеріали, інтернет видання, соцмережі.

2.2 Проблеми адаптації навчальних матеріалів для їх подальшого використання

Практика адаптації навчальних матеріалів з урахуванням основних цілей, для яких ці матеріали призначаються, вказують на необхідність керування певними принципами. До їх числа можна віднести:

- 1) лексико-синтаксичне спрощення заголовку або його повна заміна;
- 2) спрощення (заміна) граматичних структур;
- 3) розділення великих речень на ряд більш дрібних;
- 4) заміна лексичних одиниць, невідомих учням на вивчені ними раніше;

- 5) вилучення деталей, що відволікають увагу від розвитку фабули;
- 6) вилучення або заміна ономастичних ЛО;
- 7) зміна змістовної сторони в бік спрощення або в зв'язку з положеннями, зазначеними вище.

Як зазначалося раніше, україномовний текст може також бути включений в безпосередню роботу з розвитку мовлення, хоча серед методистів поширене переконання, що будь-який текст на мові, що вивчається краще, ніж текст на рідній мові. Однак в плані розвитку мови це положення не є явним і вимагає теоретико-експериментального підтвердження.

Доцільним буде і твердження, що ряд інформаційних текстів може бути переведений на відповідну мову або викладачем, або перекладачем – носієм мови.

2.3 Проблема організації матеріалу для подальшого використання

Під цим поняттям в нашому випадку слід розуміти проведення ряду методичних заходів:

1. Створення бази ІТ з достатнім об'ємом для активної роботи з розвитку мовлення.
2. Об'єднання їх за певним принципом, темою, як наприклад «Події за кордоном», «Цікавинки», «Погода» і т.д.
3. Індексція кожного з них, тобто визначення місця, часу і етапу навчання, де даний текст може бути ефективно використаний.
4. Визначення форми презентації ІТ (наприклад: у вигляді роздаткового матеріалу, слайдів).

Кожен текст повинен бути забезпечений лексико-граматичним коментарем, достатнім для адекватного розуміння його змісту, до певного тексту доцільно було б дати вокабуляр з основними поняттями, незнайомими словами.

Зібраний і оброблений банк текстів для розвитку мовлення учнів може бути згрупований або за принципом об'єднання конкретного ІТ з матеріалом, що вивчається за підручником, або у вигляді окремого навчально-методичного посібника, побудованого з особливою структурою на основі певної концепції.

Інший підхід дозволяє використовувати матеріал як в автономному, так і в зв'язаному режимі.

Матеріал в такому посібнику розташовується за принципом градації труднощів у читанні, осмисленні і репродукції. Методичний апарат в такому посібнику може бути представлений:

- 1) лексико-граматичним коментарем (вокабуляром);
- 2) питаннями до тексту;
- 3) темами для обговорення;
- 4) ситуаціями і іншими видами роботи.

Організація текстів препаративаних адаптованих всередині спеціальної навчально-методичної розробки може бути різною, проте бажано, щоб вона була компактною. Текст не повинен «губитися» в безлічі вправ, коментарів та ін. В іншому випадку він втрачає своє призначення.

Таким чином, питання відбору, препаративання і організації інформаційних текстів об'єктивно займають вкрай важливе місце в системі навчання усного мовлення.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ УСНОГО МОВЛЕННЯ

Знання, вміння, навички, методичні принципи, способи управління засвоєнням, навчальні дії-вправи складають методичні основи навчання. Оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування передбачає створення динамічних стереотипів мовних знаків і мовних операцій [22].

Процес побудови методичної моделі навчання конкретного виду мовленнєвої діяльності визначається передумовами трьох планів:

1) цільової установки курсу іноземної мови, тобто визначенням обсягу залученості учня в конкретний перелік сфер спілкування при обумовленому рівні компетенції;

2) лінгво-дидактичної концепції щодо об'єкта, способу і засоби навчання, а також;

3) адекватним урахуванням постійно діючих навчальних чинників.

3.1. Цільова установка курсу іноземної мови

Згідно програмами учні повинні вміти вести діалогічну бесіду з цілого ряду тем, в тому числі спираючись на деякий вихідний, текстовий матеріал. Можна вважати, що інформаційний текст входить в загальне поняття матеріалу для мови. Конкретні різновиди мови, які продукують на основі ІТ, програмами не розглядаються. Однак у зв'язку з тим, що будь-яке повідомлення, отримане співрозмовником з соцмережі, телевізійної передачі і т.д., може стати об'єктом розмови в реальних умовах спілкування, робота з інформаційними текстами повинна увійти як складова частина цільових установок курсу іноземної мови.

Як і в реальних обставинах спілкування, мова йде не про переказ або докладний виклад прочитаного (прослуханого) тексту, а про коментований мовний акт, який поєднує в собі як стислий виклад фактів так і вираз свого ставлення до нього (Скалкін В.Л., Рубінштейн Г.А. 1968). Нерідко буває, що виклад ІТ повністю зводиться до власної думки мовця, при цьому фактуальний матеріал практично не проглядається.

При розробці методичних основ побудови системи навчання усного мовлення на основі ІТ необхідно, зокрема:

- а) визначити перелік підходів, якими слід керуватися в процесі побудови системи навчання;
- б) сформулювати принципи, що впливають з аналізів підходу;
- в) визначити сутність і характер тих прийомів, вправ і форм роботи, які повинні складати технологію навчання.

У сучасній методиці викладання іноземних мов склався і розвивається цілий ряд підходів, інтерпретація яких, з урахуванням конкретних завдань, дозволяє отримати комплекси принципів побудови системи навчання. До таких підходів слід віднести:

- 1) комунікативний підхід;
- 2) диференційований;
- 3) інтегративний підхід;
- 4) системний підхід;
- 5) психологічний;
- 6) особистісно-діяльнісний;
- 7) стереотипізований;
- 8) лінгвоетнокультурний.

Теоретичне питання, що не повністю вирішене в методиці, полягає в дилемі, чи повинен методист, будуючи ту чи іншу методичну систему, керуватися одним підходом або одночасно кількома.

Можна припустити, що доцільно покласти в основу моделювання системи навчання певний пакет підходів, повинна бути встановлена певна ієрархічна послідовність.

Таким чином, комплексний аналіз перерахованих вище підходів дозволяє сформулювати цілий ряд принципів, який слід покласти в основу системи навчання усного мовлення на основі ІТ. До цих принципів можуть бути віднесені:

1. Комуникативна направленість. Це провідний принцип навчання усного мовлення. Притаманні йому вимоги включають: а) комплектування лінгвістично виправданого мінімуму мовного інвентарю, який забезпечує рівень комуникативної достатності; б) оцінку кожного мовного твору, що включається в програму з точки зору реальності його появи у актах усного спілкування; в) формування ситуативно-тематичного мінімуму з урахуванням інтересів і майбутніх потреб учнів; г) комуникативність мовних операцій при роботі над мовним матеріалом; д) створення певної системи роботи, вмотивованою потребою в мовному спілкуванні на мові, що вивчається.

Комуникативну спрямованість слід розглядати в двох формах реалізації: перша – спілкування між співвітчизниками, друга – спілкування між учнем та іноземцем. Обидві форми комуникативної спрямованості важливі при побудові системи навчання усного мовлення.

Даний принцип дозволяє розглядати мовне спілкування в якості мети, способу і форми навчання. В ході реалізації даного принципу вирішуються методичні питання оволодіння лінгвоетнокультурою народу-носія мови.

У комуникативній спрямованості слід особливу увагу приділити такому її компоненту як інтерес, що обумовлюється новизною і можливістю проявити розумову активність.

2. Навчання усного мовлення як розумової діяльності. Дане методичне положення можна розглядати як форму принципу

інтелектуалізму навчання, як своєрідне переломлення відомого дидактичного принципу свідомості. Текстову діяльність учнів слід розглядати не тільки в плані змісту (семантики тексту), але і в плані вираження (мовного ланцюга). Їхня увага в неменшій мірі має бути зосереджена на створення семантики тексту, як певної змістовної матриці. Необхідно спонукати учнів до вирішення розумових завдань і проблем, до конструювання повних, інформативно-насичених висловлювань.

Система навчання повинна розвивати специфічні здібності учнів до збереження та актуалізації різного роду інформації (фактів, спостережень, подій), яка може становити інтерес для партнерів по спілкуванню. У зв'язку з цим слід пред'являти підвищені вимоги до екстралінгвістичного змісту досліджуваного матеріалу, який повинен бути цікавим, інформативним, потенційно комунікативним [86].

Зниження вимогливості до змістовної сторони іноземної мови негативно позначається на процесах і результатах засвоєння мовного матеріалу. В цьому контексті зрозуміла та роль, яку в процесі навчання усного мовлення може зайняти інформаційний текст.

3. Принцип пов'язаності видів мовної діяльності. Формування умінь і навичок усного мовлення з використанням опор, а тим більше в формі тексту, передбачає тісний контакт механізмів сприйняття і виробництва мовних творів.

У світлі викладеного при навчанні усного мовлення на основі інформаційних текстів на перший план висувається проблема адекватного сприйняття змісту вихідного тексту. ІТ повинні відповідати цілому ряду вимог. Разом з тим викладачеві слід подбати про методичні засоби, про розвиток психологічних механізмів переходу зі стану рецепції до стану продукції (наприклад: план тексту, ключові слова, питання і т.д.).

4. Принцип дискурсу. Як показано в ряді досліджень поняття дискурсу має для розробки методики навчання іноземної мови принципове значення. Під дискурсом розуміється текст в комплексі з його численними, нерозривними інформаційними зв'язками з часом, обставинами і суб'єктами, які мають до нього пряме відношення.

Інформаційний текст в першу чергу слід інтерпретувати в контексті дискурсу, оскільки нерідко він відображає триваючі події, що мають свою логіку, етапи, напрямок або закономірність.

Інформаційний текст з точки зору дискурсу пред'являє також вимоги до методичної організації занять з розвитку усного мовлення. Повноцінним обговорення ІТ може бути при наявності в учнів певних попередніх або супутніх знань з матеріалу.

5. Принцип ситуативності. Роль ситуації при навчанні іноземної мови вкрай велика.

Ситуацію як збіг деяких обставин, пов'язаних з мовленням, можна розглядати у наступних аспектах:

- 1) ситуація як певний зміст, тобто те, що відображено в тексті;
- 2) ситуація спілкування в реальних умовах;
- 3) ситуація як збіг реальних обставин у навчальній обстановці;
- 4) ситуація як вид комунікативної вправи.

Як показує практика, кращим різновидом в методичному аспекті є інформаційний текст, відображаючий певні ситуації дійсності, тобто ситуативність тексту повинна виступати в якості природного критерію відбору.

6. Принцип новизни. З точки навчання іноземної мови новизна як явище або якість може стосуватися:

- 1) форми мовного висловлювання;
- 2) змісту висловлювання;
- 3) прийомів навчання;
- 4) умов навчання;

5) змісту навчання.

Новизна має відношення як до діяльності учня, так і до діяльності вчителя. Новизна характерна для застосування ІТ як основи розвитку умінь та навичок усного мовлення, бо кожен інформаційний текст містить певну порцію новизни і тим самим може утримувати певний рівень інтересу. Ю. І. Пассов правий вважаючи, що для розвитку інтересу до оволодіння мовним вмінням необхідне постійне впровадження новизни в усі елементи навчального інтересу.

3.2 Облік постійно діючих навчальних чинників

До них можна віднести соціологічні, організаційно-навчальні, психологічні, лінгвістичні та матеріально-технічні умови.

Дотримуючись навчальної програми, реалізованої в комплексі підручників учні опановують дуже великий лексичний мінімум, що дозволяє висловлюватися по таким загальним темам як: «Школа», «Дім», «Сім'я», «Людина» (ім'я, вік, зовнішність), «Розпорядок дня», «Їжа», «Одяг», «Час», «Календар», «Покупки» та ін.

Оволодіння новим лексико-граматичним матеріалом, а також більш високий рівень розвитку умінь і навичок дозволяють істотно розширити перераховану вище тематику. Учні більш вільно використовують мовний матеріал як раніше засвоєний так і новий, вони більш вільно варіюють і комбінують його. Вони вже можуть вирішувати складніші комунікативні завдання, конструювати більш змістовні і разом з тим більш розгорнуті в мовному відношенні висловлювання.

Вони здатні не тільки створювати свої власні і викладати чужі, а й що особливо важливо висловлювати своє ставлення до предмета мовлення, думок і суджень, висказаних раніше іншими співрозмовниками. Висловлювання на такому рівні набуває рис коментування. На цьому етапі спостерігається значне збільшення обсягу

потенційного словника учнів, хоча відомо, що розширення потенційного словника школярів на основі інтернаціональних, багатозначних, конверсійних, складних і інших типів лексичних і фразеологічних одиниць, можливо тільки тоді, коли навчаються відомі базові слова. На цьому етапі спостерігається і велика активізація лексики, в результаті чого відбувається перерозподіл між рецептивною та продуктивною лексикою на користь останньої, що полегшує побудову висловлювання. Крім того, мовний досвід учнів досягає такого рівня, коли вони вже можуть залучити до своєї промови абсолютно нові лексичні одиниці і навіть ті, які потрібні тільки для даного акту спілкування.

Значне розширення тематики висловлювань, вираженню більш складних думок і емоцій сприяє і ознайомлення учнів з деякими важливими граматичними формами, такими, як умовні речення і відповідні обороти.

Психологічні особливості учнів дозволяють їм справлятися з досить складними розумовими завданнями, формувати висловлювання, які відрізняються самостійністю суджень, привнесенням в викладається значної частки своїх переживань і досвіду, подачею інформації в ключі, який найбільш повно відображає ставлення до неї.

До переліку форм монологічного мовлення, що використовуються на середньому етапі навчання відноситься:

- а) опис;
- б) оповідання;
- в) міркування;
- г) повідомлення.

Розглядаючи психологію учнів слід відзначити їх підвищену тягу до спілкування зі своїми однолітками, в процесі якого вони формуються як особистості, складається шкала морально-етичних цінностей, виробляються побутові, духовні та інші потреби, інтереси, нахили і пристрасті.

Психолого-педагогічна характеристика учнів дозволяє в цілому дотримуватися думки, що застосування ІТ для розвитку мови як допустимо, так і раціонально.

Наведений вище аналіз цільових установок, методичних концепцій і постійно діючих факторів навчального процесу дозволяє сформулювати цілий ряд правил на яких може будуватися методика розвитку усного мовлення із застосуванням інформаційних текстів. Ці положення зводяться до наступного:

- 1) точний відбір і адекватне препарування ІТ;
- 2) його методична розробка;
- 3) зв'язок з матеріалом, що проходиться (підручником);
- 4) створення ситуації сприйняття ІТ;
- 5) ретельна переробка ІТ з учнями;
- 6) поетапний розвиток усного мовлення на основі ІТ.

Зі сказаного вище можна виділити наступні укрупнені блоки:

1. Блок відбору та розробки ІТ.
2. Блок презентації ІТ.
3. Блок осмислення ІТ учнями.
4. Блок психолінгвістичної перебудови інформації з процесу сприйняття на процес репродукції.
5. Процес репродукції.

Таким чином, ретельне дослідження методичних передумов, включаючи цілі та завдання програми, лінгво-дидактичних концепцій сучасної методики і адекватний облік постійно діючих навчальних чинників, дозволяє намітити основні принципи і блоки пропонованої системи навчання усного мовлення.

ВИСНОВКИ

Серед текстів різної жанрової та стилістичної типології, поширених в реальній мовній комунікації, високе місце займає так званий інформаційний текст. Йому притаманні певні структурно-композиційні та лінгво-стилістичні характеристики, що виділяють його з маси мовних творів, що циркулюють в мовному колективі.

Теоретичні дослідження і спостереження показують, що інформаційний текст може зіграти помітну роль в системі навчання усного мовлення.

Типологію інформаційного тексту складають такі його різновиди як інформаційне повідомлення, репортаж, опис певного випадку (аварії, катастрофи, катаклізму), виклад інтерв'ю або результатів опитування, новини культури, судова хроніка і т.д.

В основі відбору інформаційних текстів повинен лежати комплекс чітких принципів, серед яких слід виділити цікавість, відповідність віковим особливостям учнів, виховний характер, посиленість і ін. Джерелом відбору інформаційних текстів є вітчизняні та зарубіжні видання, соцмережі та інші.

Методисту-викладачу слід опанувати специфічну технологію препарування інформаційних текстів, особливості якої докладно описуються в дослідженні.

Система навчання усного мовлення ґрунтується на ряді принципів до числа яких нами віднесено:

1. комунікативна спрямованість;
2. навчання говорінню як виду розумової діяльності, взаємопов'язаність видів мовної діяльності;
3. принципи дискурсу;
4. ситуативності;

5. новизни і ін.

Аналіз мети, методичних концепцій і постійно діючих навчальних чинників дозволяє зробити висновок, що в основі процесу розвитку усного мовлення повинні лежати такі утворюючі систему правила, як точний відбір і адекватне препарування ІТ, його методична розробка, пов'язання матеріалом, що проходить, створення ситуації сприйняття ІТ, ретельне його опрацювання з учнями і т.д.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов : навч. посіб. / О. І. Вишневський. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2011.
2. Глоба Л. Сучасні методи роботи з учнями на уроках іноземної мови в контексті європейських стандартів: проблеми переходу / Л. Глоба // Вчені записки Харківського гуманітарного університету "Народна українська академія". – Харків, 2007. – Т. 13, кн. 1 : Актуальні проблеми освіти.
3. Казачінер, О. С. Сучасні форми та методи навчання англійської мови / О. С. Казачінер. – Харків : Основа, 2010. – 112 с. – (Бібліотека журналу "Англійська мова та література" ; 90).
4. Клевченко, Н. О. Навчайте дітей розмовляти англійською мовою : *навч.-метод. посіб.+ / Н. О. Клевченко. – Х. : Основа, 2003. – 142 с. – (Бібліотека журналу "Англійська мова та література" : засн. 2003 р. ; вип. 1 (1))
5. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: теоретичні засади : навч. посіб. у схемах і табл. для студентів ф-ту інозем. філології освітньо-кваліфікац. рівня «бакалавр» / Запорізьк. нац. ун-т ; уклад.: К. М. Ружин – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2012.
6. Редько, В. Стратегії навчання іноземної мови в сучасній середній загальноосвітній школі: методичні рекомендації / В. Редько, І. Бопко. – Мукачево : Карпатська вежа, 2008.
7. Топтигіна Н.М. Міні- словник ідіом та мовленневих штамів для ведення дискусії англійською мовою // Іноземні мови. – 2002. – №2.

8. Топтигіна Н.М. Психолінгвістичні передумови навчання дискусії на матеріалі художнього тексту // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія "Педагогіка та психологія". – К.: Вид. центр КНЛУ, 2001. – Вип.3.

9. Хрестоматія з методики навчання англійської мови: Навчальний посібник для студентів філологічного факультету спеціальності "Педагогіка і методика середньої освіти. Англійська мова та зарубіжна література" / Уклад. Ольшанський Д.В. – К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2004

10. Цимбал, О. М. Проектна технологія в основній та старшій школі в процесі викладання англійської мови. Критичне мислення. Громадянська освіта : *навч. посіб.+ / О. М. Цимбал. – Х. : Основа, 2008. – 173, *1+ с. : табл., фотогр. – (Бібліотека журналу "Англійська мова та література" : засн. 2003 р. ; вип. 5 (65))

11. Ахутина Т.Б. Порождение речи. Нейролингвистический анализ синтаксиса. – М.: Изд-во МГУ, 1989.

12. Бабайлова А.Э. Психолінгвістический аспект анализа структуры учебного текста: Автореф. дис. . Д-ра филол. наук. – М., 1988. – 44 с.

13. Бабайлова А.Э. Текст как продукт, средство и объект коммуникации при обучении неродному языку. Социопсихолінгвістические аспекты. — Саратов, Изд-во Саратовского ун-та, 1987. – 152 с.

14. Бессмертная Н.В. К вопросу о типологии текста // Лингвистика текста и обучение иностранным языкам. – Киев: Вища школа, 1978.

15. Бим И.Л. Некоторые проблемы обучения диалогической речи // Иностранные языки в школе, 1979. – 5. – С. 20-27.

16. Бим И.Л., Баболетова М.З. Возможные формы и содержание курсов обучения иностранным языкам в начальной школе // Иностранные языки в школе. – М.: Просвещение, 1991. – №2. – С. 3-9.
17. Брандес О.П. О зависимости синтактико-стилистического оформления информационного типа текстов от их композиционной организации // Лингвистика текста и обучение иностранным языкам. – К.: Вища школа, 1978.
18. Бухбиндер В.А. Проблемы текстуальной лингвистики. – Киев: Вища школа, 1983.
19. Вайсбурд М.Л., Рубинская Б.И. Деятельностный подход при отборе коммуникативного минимума для среднего этапа обучения // Иностранные языки в школе, 1990. – №1. – С. 23.
20. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. – 139 с.
21. Гальскова Н.Д., Горчев А.Ю., Никитенко З.Н., Соловцова Э.И. Обучение иностранным языкам: поиск новых путей /концепция лаборатории НИИ школ МНО РСФСР/ // Иностранные языки в школе, 1989. – №1. – С. 13-19.
22. Демьяненко М.А., Кислая С.В., Лазаренко К.А. Основы общей методики обучения иностранным языкам. — Киев: Вища Школа, 1976. – 282 с.
23. Дридзе Т.М. Язык и социальная психология. – М.: Высшая школа, 1980. – 224 с.
24. Ейгер Г.В., Рапопорт И.Н. К концепции учебного предмета "иностранный язык" // Иностранные языки в школе. – М.: Просвещение , 1991. – 4. – С. 8-15.
25. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации.– М.: Наука, 1982. – 158 с.

26. Заболотская О.А. Учебное пособие по обучению устной речи на основе информационных текстов /для студентов английского отделения пединститута/. – Одесса, 1993. – 44 с.
27. Зимняя И.А. Понимание как результат рецептивных видов речевой деятельности // Сб. научн. тр. /МГГИИЯ им. М.Тореза/, 1978. – Вып. 130. – С. 3-12.
28. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации: Курс лекций. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2001.
29. Леонтьев А.А. Язык, речь и речевая деятельность. – М., 1969 /а/.
30. Лурия А.Р. Основные проблемы нейролингвистики. – М.: Изд-во МГУ, 1975.
31. Никулина Т.Н. Обучение диалогической речи на общественно-политическую тематику: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., МГПИИЯ им. М.Тореза, 1978. – 22 с.
32. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Пособие для учителей иностранных языков. – М.: Просвещение, 1985. – 268 с.
33. Пленкин Н.А. Изложение с языковым разбором текста: Пособие для учителя. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1988. – 207/1/ с.
34. Рахманов И.В. Обучение устной речи на иностранном языке. – М.: Высшая школа, 1980. – С. 4-108.
35. Сердюков П.И. Основы интенсивного курса обучения иностранным языкам. – К.: Вища школа, 1984. – 56 с.
36. Скалкин В.Л. Английский язык для общения. – М.: Высшая школа, 1936.
37. Скалкин В.Л. Обучение монологическому высказыванию / на материале английского языка/. Пособие для учителей. – К.: Радянська школа, 1983. – 119 с. /а/.

38. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи. – М.: Русский язык, 1981. – 248 с.
39. Скалкин В.Л., Варешкина Н.Б. К вопросу функциональной единицы лексико-фразеологического минимума // Иностранные языки в школе, 1991. – К 5. – С. 38-43.
40. Скалкин В.Л., Яковенко О.И. К вопросу ситуативно-тематической организации материала устной речи как средства стимуляции изучения иностранного языка в школе // Иностранные языки в школе. – М.: Просвещение, 1990. – № 6. – С. 3-7. М.: Просвещение, 1990. – 6. – С. 3-7.
41. Скалкин В.Л., Яковенко О.И. К вопросу ситуативно-тематической организации материала устной речи как средства стимуляции изучения иностранного языка в школе // Иностранные языки в школе. М.: Просвещение, 1990.– 6. – С. 3-7.
42. Jakobson R. Linguistics and poetics. – In: Style in Language. – New York – London, 1960. – P. 353-357.
43. Paivio A. Imagery and verbal processes. – New York, 1971.
44. Segalowitz S.J. (ed.) Language functions and brain organization. N.Y., 1983.
45. Whitaker H. A. Linguistic competence: Evidence from aphasia // Glossa, 1970. – Vol. 4.
46. Zurif E. B. Language mechanisms: a neuropsychological perspective // American Scientist, 1980. Vol. 68.